ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

УДК 378.018.8:614.842.83(045)

DOI 10.33251/2522-1477-2020-8-13-21

АНГЕЛОВСЬКА Інна Вадимівна,ад'юнкт кафедри психології діяльності в особливих умовах, Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України
ORCID 0000-0003-2231-8629

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНИХ УМОВ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ ОПЕРАТИВНО-РЯТУВАЛЬНОЇ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Проаналізовано головні наукові напрями педагогічних та психологічних досліджень професійної діяльності пожежних-рятувальників у режимі надзвичайної ситуації. Для сучасних видів надзвичайних ситуацій природного і техногенного походження виокремлено небезпечні чинники їх впливу. Залежно від масштабу та виду надзвичайної ситуації, конкретного етапу її ліквідації проаналізовано психо-фізичне навантаження небезпечних чинників на особистість пожежного-рятувальника. Виділено групи зовнішніх й внутрішніх чинників психо-фізичного впливу. Чинники зовнішнього впливу відповідно до їх походження розподілено на групи просторових, хіміко-біологічних, технологічних, людських та управлінських. Залежно від характеру навантаження внутрішніх чинників на особистість пожежного-рятувальника виокремлено групи психологічних і фізичних небезпечних чинників.

Ключові слова: рятувальник, надзвичайна ситуація, екстримальні умови, небезпечний чинник, психо-фізичне навантаження.

Постановка проблеми. Щоб наблизити зміст підготовки майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту до сучасних вимог професії, рівня складності завдань із ліквідації надзвичайних ситуацій та подолання їх наслідків, необхідно проаналізувати як актуальну нормативно-правову базу держави в цілому і відомства зокрема, так і реалії сучасних природних та техногенних небезпек.

На сучасному етапі розвитку педагогічної науки і практики професійної освіти постає необхідність дослідження сучасних умов професійної діяльності фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту, адже актуальний зміст та існуючі методики професійної підготовки рятувальників базуються на традиційних практиках підготовки пожежних, що мали вужчу сферу професійних завдань.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема підготовки майбутніх фахівців до умов професійної діяльності пожежно- та аварійно-рятувальних підрозділів ДСНС України набула актуальності у кінці 90-х років XX століття. Педагогічні й психологічні аспекти підготовки фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту висвітлені у дослідженнях В. Архипенка, О. Бикової, Г. Грибенюка, В. Бута, М. Кришталя, М. Козяра, М. Фомича. Моделювання процесу підготовки фахівців стало предметом наукового розгляду В. Вареника, А. Каплі, Н. Островерхової, В. Покалюка, А. Снісаренка. Суттєве значення для дослідження мали законодавчі та нормативно-правові документи, що регламентують діяльність органів та підрозділів ДСНС України.

Мета статті. На підставі аналізу нормативно-правової бази, статистичних даних щодо надзвичайних ситуацій та їх наслідків, наукового доробку в царині педагогічних і психологічних досліджень професійної підготовки пожежних-рятувальників виокремити особливості сучасних умов професійної діяльності фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту з точки зору впливу їх чинників в режимі надзвичайної ситуації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Умови професійної діяльності фахівців є формуючою частиною в обґрунтуванні вимог до суб'єкта праці, в розробці методик підготовки майбутніх фахівців до ефективного виконання завдань у сфері професійної діяльності.

Термін «умова» лінгвістично витлумачується як «необхідна обставина, яка робить можливим здійснення, створення, утворення чого-небудь, або сприяє чомусь, чи обставина, особливість реальної дійсності, за якої відбувається, здійснюється що-небудь. Сукупність даних, положення, що лежать в основі чого-небудь». Умови діяльності визначаються як правила які існують, або встановлені в тій чи іншій галузі діяльності, що забезпечують «нормальну роботу» [1].

Умови, завдання діяльності та порядок несення служби фахівцями пожежно-рятувальних підрозділів ДСНС України регламентовані Законами України та відомчими нормативно-правовими документами і різняться відповідно до режимів функціонування Єдиної державної системи цивільного захисту. Так в Статті 21 Закону України «Про правові засади цивільного захисту» сказано: «Єдина система цивільного захисту може функціонувати у режимі повсякденного функціонування, підвищеної готовності та в режимах надзвичайної ситуації, надзвичайного або воєнного стану».

У режимі повсякденного функціонування головні завдання пожежно-рятувальних підрозділів – забезпечення моніторингу і контролю за обстановкою на потенційно небезпечних об'єктах і прилеглих до них територіях, а також чергування оперативного персоналу, створення і поновлення матеріальних резервів для ліквідації надзвичайних ситуацій.

Режим підвищеної готовності встановлюється за наявності загрози виникнення надзвичайної ситуації. У режимі підвищеної готовності приводяться у стан підвищеної готовності наявні сили і засоби реагування, залучаються додаткові сили й засоби, уточнюються плани дій та направляють їх у разі потреби в район загрози виникнення надзвичайної ситуації.

Режим надзвичайної ситуації встановлюється в разі виникнення та під час ліквідації наслідків надзвичайної ситуації. У режимі надзвичайної ситуації головними завданнями є організація захисту населення і територій, організація робіт з локалізації, або ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, залучення для цього необхідних сил і засобів [2, с. 21–23].

Сучасною умовою професійної діяльності фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту є їх залучення до ліквідації як надзвичайних ситуацій, так і їх наслідків. Саме поняття надзвичайної ситуації значно ширше за змістом від пожежі, що може розглядатись як лише окремий її випадок. І це є наступною важливою ознакою з точки зору сучасних умов професійної діяльності пожежних-рятувальників порівняно з пожежними.

Існують різні підходи до визначення надзвичайної ситуації. Нам імпонує підхід її кваліфікації, як реалізованої небезпеки, як факту впливу реальної небезпеки на людину та (або) середовище проживання, що призвів до втрати здоров'я чи життя, чи до матеріальних втрат. Реалізовані небезпеки прийнято розділяти на події, надзвичайні події, аварії, катастрофи та стихійні лиха [3, с. 4–6].

Стосовно сучасних умов професійної діяльності фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту за наявності впливу чинників надзвичайної ситуації доцільно зупинитись на розгляді понять, що визначають характер як самої ситуації, так і широту й глибину дії її чинників на оточуюче середовище і персонал підрозділу, залученого до її ліквідації. Зокрема, нормативним документом «небезпечний чинник» визначається як складова частина небезпечного явища, або процесу, що характеризується фізичною, хімічною, біологічною чи іншою дією (впливом), перевищенням нормативних показників і створює загрозу життю та/або здоров'ю людини [5, с. 2].

Виокремлюється також поняття «небезпечна подія», або ж «надзвичайна подія» на означення такої події, що володіє високим рівнем негативного впливу на людей, природні й

матеріальні ресурси, діє зазвичай короткочасно й інтенсивно. Це, зокрема, масштабні аварії, катастрофи, стихійні лиха [5, с. 2].

В сучасних умовах фахівці оперативно-рятувальної служби цивільного захисту можуть залучатись і залучаються до ліквідації аварій, що відбуваються у технічних системах і не супроводжуються загибеллю людей. Провідною ознакою аварій виступає неможливість, або ж економічна недоцільність відновлення технічної системи у початковому вигляді. Участь фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту в ліквідації аварій зазвичай супроводжується значними фізичними навантаженнями.

Великі за масштабами аварії у технічних системах, що призводять до тяжких наслідків, супроводжуються загибеллю людей, кваліфікуються як катастрофи. Натомість події з аналогічними наслідками, спричинені руйнуванням біосфери, визначаються як стихійні лиха [5, с. 2]. До таких, наприклад, слід віднести паводок 2020 року – стихійне лихо, спричинене значним підвищенням водності Дністра, Прута, Черемошів, Бистриці, яке трапилося в 20-х числах червня поточного року внаслідок інтенсивних грозових дощів. Його вважають найбільш масштабним в історії Західної України за останні 60 років, що підтверджують загальні збитки, оцінені на суму 3-4 млрд. гривень.

У сучасних умовах професійної діяльності рятувальників ліквідація наслідків повені, евакуація людей у відведені безпечні місця, забезпечення їх всім необхідним для життєдіяльності на етапі евакуації, рятування майна, об'єктів культурних цінностей, відкачування води, видалення повалених дерев і будівель на заблокованих шляхах – нові завдання, що відрізняють роботу рятувальників від пожежних.

У відповідності до Кодексу цивільного захисту України, оперують поняттям «надзвичайна ситуація», що визначає умови діяльності фахівців і, відповідно завдання їх професійної підготовки. Надзвичайна ситуація – такий стан об'єкта, території, або акваторії (як правило після надзвичайної події), який характеризується загрозою загибелі, або порушенням нормальних умов життєдіяльності населення, при якому виникає загроза для життя і здоров'я для групи людей, завдаються значні матеріальні збитки, а також може призвести до неможливості проживання населення на такій території чи об'єкті, провадження на ній господарської діяльності [5, с. 2].

Техногенне навантаження, природні та соціально-економічні умови у різних регіонах держави неоднакові, а тому умови професійної діяльності фахівців оперативно-рятувальної служби різні, що й означено у Кодексі цивільного захисту України. Надзвичайні ситуації класифікуються за характером походження, ступенем поширення, масштабами людських втрат та матеріальних збитків. Залежно від характеру походження подій, що можуть зумовити виникнення надзвичайних ситуацій на території України, визначаються такі види надзвичайних ситуацій: 1) техногенного характеру; 2) природного характеру; 3) соціальні; 4) воєнні. Залежно від обсягів заподіяних надзвичайною ситуацією наслідків, обсягів технічних і матеріальних ресурсів, необхідних для їх ліквідації, визначаються такі рівні надзвичайних ситуацій: 1) державний; 2) регіональний; 3) місцевий; 4) об'єктний [4, с. 5].

При вивченні психо-фізичного навантаження на пожежного-рятувальника в режимі надзвичайної ситуації, доречно виокремити три групи ситуації, або ж окремих етапів перебігу надзвичайної ситуації. До першої групи доцільно віднести такі, що характеризуються переважно психічним навантаженням. Наприклад, реагування на кожну надзвичайну ситуацію включає як окремий етап часовий відрізок слідування в автомобілі від пожежно-рятувальної частини до місця, осередку надзвичайної ситуації. Цей етап очікування бачення повної картини того, що відбувається, на фоні вимушеної власної фізичної бездіяльності є найбільш тривожним. На етапі роботи безпосередньо в осередку надзвичайної ситуації чинником додаткового психічного навантаження є присутність постраждалих, серед них – травмованих та загиблих, необхідність надання їм долікарської медичної допомоги. Посилює психічне навантаження на пожежних-рятувальників і вигляд руйнувань, очікування можливих непередбачуваних сценаріїв розвитку ситуації.

До другої групи ми віднесли ті надзвичайні ситуації та окремі їх етапи, в яких поєднується високе психічне та одночасне значне фізичне навантаження. Це ситуації гасіння складних і масштабних пожеж, розшукування та евакуація потерпілих.

До третьої групи надзвичайних ситуацій можна віднести ті, які характеризуються переважно значними фізичним навантаженням. Це, зокрема, локалізація наслідків повеней, зсувів ґрунту, розливів нафти.

Аналіз умов професійної діяльності пожежних, рятувальників неодноразово ставав предметом наукового, в тому числі й педагогічного вивчення. В своєму дослідженні В. Покалюк розглядав умови професійної діяльності начальницького складу пожежно-рятувальних підрозділів і виокремлював такі з них: автономність розміщення пожежно-рятувальних частин, тривалу взаємодію з підлеглими на спільних чергуваннях, колективний характер праці та колективну відповідальність за результати роботи, особисту відповідальність за кожне виконане завдання, динамічність умов оперативно-тактичної роботи, що зумовлена різкою і раптовою зміною надзвичайних ситуацій, виконання управлінських функцій в різних умовах [5, с. 58]. Умови професійної діяльності командира автор розрізняє на окремих етапах відпрацювання та реалізації рішень.

Для вивчення сучасних завдань, які ставляться перед начальницьким складом пожежно-рятувальних підрозділів, умов діяльності, розглянемо обов'язки та послідовність дій відповідно до Статуту дій у надзвичайних ситуаціях органів управління та підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту та Статуту дій органів управління та підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту під час гасіння пожеж [6].

Командир підрозділу повинен знати: оперативно-тактичні документи та характеристики району виїзду і об'єктів; закономірність розвитку пожеж та інших надзвичайних ситуацій, засоби, способи та прийоми їх ліквідації; тактичні можливості підрозділів, закономірності локалізації і ліквідації надзвичайних ситуацій; методи оперативного керування. Він повинен уміти: своєчасно і правильно визначати вирішальний напрям дій підрозділів; розраховувати сили та засоби і планувати їх використання у різноманітній обстановці; кваліфіковано, чітко та зрозуміло ставити завдання перед підрозділами; організовувати та забезпечувати реалізацію рішень, що приймаються.

Командир має володіти якостями: професійного і оперативного керівництва; фізичної натренованості та витривалості до роботи в екстремальних умовах; розвинутого тактичного мислення; психологічної стійкості під час роботи в умовах пожеж, аварій та стихійних лих.

Серед чинників, які характеризують сучасні умови виконання завдань у сфері професійної діяльності в режимі надзвичайної ситуації, на нашу думку слід назвати:

- ймовірність наявності в зоні надзвичайної ситуації небезпечних, горючих, радіоактивних, сильнодіючих отруйних хімічних речовин, токсичних продуктів з можливістю їх розливу, викиду та швидкого поширення;
- ймовірність руйнувань та вибухів технологічного обладнання, деформації і обвалення конструктивних елементів будівель, споруд;
- ймовірність швидкого зростання температури, задимленості навколишнього середовища, непередбачуваність зміни напрямку вогню та теплових потоків;
- можливість утворення вибухонебезпечних газо-повітряних, паро-повітряних сумішей.

Сучасні умови виконання завдань у сфері професійної діяльності фахівців оперативно-рятувальної служби в режимі надзвичайної ситуації неможливо визначити без чинників впливу на персонал ДСНС під час ліквідації надзвичайної ситуації. Розглянемо основні чинники, які характеризують ці умови виконання завдань в режимі надзвичайної ситуації на прикладі гасіння пожеж у житловому секторі, адміністративних будинках та спорудах, що є не лише найбільш частими випадками, але й типовими для всіх регіонів України:

- складне планування приміщень, в яких доводиться виконувати рятувальні роботи;
- наявність у будівлях культурних, наукових та інших цінностей, гасіння яких вимагає специфічних засобів;

- складність подачі засобів гасіння до верхніх поверхів сучасних будинків підвищеної поверховості та необхідність застосування спеціальних технічних засобів для проведення рятувальних робіт;

- висока температура на шляхах евакуації;
- наявність категорії людей з непередбаченою поведінкою (хворі, малі діти) та з обмеженою змогою рухатись, нетранспортабельних хворих.

До чинників, які характеризують сучасні умови виконання завдань у сфері професійної діяльності в режимі надзвичайної ситуації при гасінні пожеж у промисловому секторі слід віднести:

- ймовірність вибухів, що супроводжуються ударною хвилею, високотемпературним викидом полум'я, виділенням отруйних газів;

- ураження працюючих на пожежі уламками конструкцій, а також опіки та отруєння токсичними продуктами горіння і вибуху;

- створення вибухо-пожежонебезпечних сумішей, задимлення приміщень великих об'ємів, утворення хмари отруйних речовин та її поширення на значну територію;

- можливість виникнення небезпечних рівнів радіації та швидке поширення радіоактивних аерозолів, радіонуклідів спільно з продуктами горіння;

- підвищення температури до небезпечного для людини рівня;

- швидка деформація несучих конструкцій і обвалення покриття та інших незахищених металевих конструктивних елементів;

- розливи розплавленого металу і шлаку, факельне горіння газів і рідин, що знаходяться в апаратах і трубопроводах під тиском, закипанням і викидом нафтопродуктів;

- наявність речовин, для гасіння яких необхідні спеціальні засоби.

Чинники, у відповідності до яких характеризують сучасні умови виконання завдань у сфері професійної діяльності в режимі надзвичайної ситуації при гасінні пожеж на відкритій та сільській місцевості:

- швидке поширення вогню на великих площах з сильним задимленням та інтенсивним тепловим випромінюванням;

- загроза від вогню населеним пунктам, підприємствам, комунікаціям;

- проникнення вогню до глибин торф'яного масиву;

- віддаленість пожежних підрозділів від населених пунктів.

На нашу думку, слід додати ще до загальних характеристик:

- стрес-фактори – невизначеність ситуації, яка чекає пожежних-рятувальників на місці виклику, ймовірність непрогнозованого розвитку надзвичайної ситуації, неможливість надання допомоги постраждалим;

- ймовірність наявності великої кількості людей, які потребують допомоги, виникнення паніки;

- присутність поранених і загиблих.

З огляду на окреслену нами мету дослідження доречно проаналізувати роботи М. Кришталю [7; 8], який на основі проведених комплексних досліджень професійної діяльності пожежних розрізняв два види чинників впливу. Це зовнішні чинники:

- зміст основного завдання;

- наявність та стан засобів пожежогасіння, та індивідуального захисту;

- наявність небезпечних факторів зовнішнього впливу.

До внутрішніх чинників автором віднесено:

- психологічні характеристики особового складу підрозділів з точки зору готовності до виконання поставленого завдання;

- індивідуальні психологічні прояви на етапі виконання завдання.

Досліджуючи умови професійної діяльності, М. Козяр [9] визначив чинники, які впливають на рятувальників під час ліквідації надзвичайної ситуації. Серед них можна виокремити ситуаційні, які залежать від зовнішніх характеристик надзвичайних ситуацій

(обмеження в часі та інформації, нестандартність ситуацій, та непрогнозованість перебігу подій, загроза для здоров'я і життя рятувальників, велике навантаження) та ті, які залежать від внутрішніх, індивідуальних проявів та професійного рівня підготовленості.

Результати аналізу нормативно-правової бази, статистичних даних щодо надзвичайних ситуацій та їх наслідків, наукового доробку в царині педагогічних досліджень професійної підготовки пожежних-рятувальників узагальнено з точки зору чинників, які характеризують умови виконання завдань у сфері професійної діяльності в режимі надзвичайної ситуації фахівцями оперативно-рятувальної служби цивільного захисту (Рис. 1).

Рис. 1 Чинники, які характеризують умови виконання завдань у сфері професійної діяльності в режимі надзвичайної ситуації

Висновки та перспективи подальших досліджень. В сучасних умовах професійну діяльність фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту можна кваліфікувати як «діяльність в екстремальних умовах». Особливістю професійної діяльності пожежних-рятувальників в режимі надзвичайної ситуації є поєднання чинників високого рівня психічного і фізичного навантаження.

За характером впливу умов професійної діяльності на пожежних-рятувальників доцільно виокремити зовнішні чинники, що розрізняються за походженням і мають бути відображені у змісті професійної підготовки при вивченні дисциплін професійного спрямування.

Внутрішні чинники впливів умов професійної діяльності на фахівців пожежно-рятувальної служби цивільного захисту розглядаємо як окремі групи фізичних та психологічних, що мають знайти відображення у змісті професійної підготовки при вивченні дисциплін циклу психолого-педагогічного спрямування та фізичної культури.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в тому, що поданий аналіз чинників, які характеризують умови виконання завдань у сфері професійної діяльності в режимі надзвичайної ситуації за їх впливом на рятувальників, може слугувати основою для вдосконалення змісту й форм професійної підготовки у ході навчання майбутніх рятувальників у профільному закладі вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Академічний тлумачний словник української мови: у 11 т. / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. Київ: Наук. думка, 1970- 1980. Т. 10. 658 с.
2. Про правові засади цивільного захисту: Закон України від 24.06.2004 р. № 1859-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1859-15#Text> (дата звернення: 15.08.2020).
3. Белов С. В., Ильницкая А. В., Козьяков А. Ф. и др. Безопасность жизнедеятельности: учебник для вузов / Под общ. ред. С. В. Белова. Москва: Высшая школа, 2007. 616 с.
4. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 02.10.2012 р. № 5403-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 34–35. Ст. 458.
5. Покалюк В. М. Педагогічні засади адаптації до умов професійної діяльності майбутніх фахівців пожежно-рятувальної служби у профільному вищому навчальному закладі: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. Черкаси, 2010. 227 с.
6. Про затвердження Статуту дій у надзвичайних ситуаціях органів управління та підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту та Статуту дій органів управління та підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту під час гасіння пожеж: затв. наказом М-ва внутрішніх справ України від 26.04.2018 р. №340. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0801-18#Text> (дата звернення: 15.08.2020).
7. Кришталь М. А. Психологічна підготовка пожежників: навч. посіб. Черкаси: ЧПТУ МВС України, 1996. ЧПТУ, 1996. 65 с.
8. Кришталь М. А. Особливості ергономічного забезпечення підготовки пожежників: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.03 / Київський ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 1997. 146 с.
9. Козяр М. М. Теоретичні та методичні засади професійної підготовки особового складу з надзвичайних ситуацій: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. Київ, 2005. 532 с.

References

1. Akademichnyi tлумachnyi slovnyk ukrainskoi movy [Dictionary of the Ukrainian language, Academic explanatory dictionary]. (1970-1980). (Vols. 1-11). Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].

2. Zakon Ukrainy "Pro pravovi zasady tsyvilnoho zakhystu" pryiniaty 24 cher. 2004 roku № 1859-IV [*Law of Ukraine "On Legal Principles of Civil Protection" from June 24 2004, №1859-IV*]. (2004, June 24). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1859-15#Text>
3. Belov, S.V., Yllytskaia, A.V., & Koziakov, A.F. (2007). Bezopasnost Zhyznedeiatelnosti [*Life safety*]. Moscow: Vysshaia Shkola [in Russian].
4. Kodeks tsyvilnoho zakhystu Ukrainy [*Code of Civil Protection of Ukraine*]. (2012, October 2.). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text> [in Ukrainian].
5. Pokaliuk, V.M. (2010). Pedagogichni zasady adaptatsii do umov profesiinoi diialnosti maibutnikh fakhivtsiv pozhezhno-riatuvalnoi sluzhby u profilnomu vyshchomu navchalnomu zakladi [*Pedagogical principles of adaptation to the conditions of professional activity of future specialists of the fire and rescue service in the profile higher educational institution*]. Candidate's thesis. Cherkasy [in Ukrainian].
6. Nakaz MVS Ukrainy "Pro zatverdzhennia Statutu dii u nadzvychainykh sytuatsiakh orhaniv upravlinnia ta pidrozdiliv operatyvno-riatuvalnoi sluzhby tsyvilnoho zakhystu ta Statutu dii orhaniv upravlinnia ta pidrozdiliv operatyvno-riatuvalnoi sluzhby tsyvilnoho zakhystu pid chas hasinnia pozhezh" pryiniaty 26 kv. 2018 roku № 340 [*Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine № 340 "On approval of the Statute of actions in emergency situations of management bodies and subdivisions of the Operational Rescue Service of Civil Defense and the Statute of actions of management bodies and subdivisions of the Operational Rescue Service of Civil Protection during firefighting"*]. (2018, April 26). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0801-18#Text> [in Ukrainian].
7. Kryshtal, M.A. (1996). Psykholohichna pidhotovka pozhezhnykiv [*Psychological training of firefighters*]. Cherkasy: ChPTU [in Ukrainian].
8. Kryshtal, M.A. (1997). Osoblyvosti eronomichnoho zabezpechennia pidhotovky pozhezhnykiv [*Features of ergonomic support for firefighters*]. Candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].
9. Koziar, M.M. (2005). Teoretychni ta metodychni zasady profesiinoi pidhotovky osobovoho skladu z nadzvychainykh sytuatsii [*Theoretical and methodical bases of professional training of personnel on emergency situations*]. Doctor's thesis. Kyiv [in Ukrainian].

ANHELOVSKA Inna, Adjunct of the Department of Psychology of Activity in Special Conditions Cherkasy Institute of Fire Safety named after Chernobyl Heroes of National university of civil defence of Ukraine.

PECULIARITIES OF MODERN CONDITIONS OF PROFESSIONAL ACTIVITY OF SPECIALISTS OF THE OPERATIONAL AND RESCUE SERVICE OF CIVIL DEFENSE

Abstract. *The purpose of the article is to analyze the main scientific directions and levels of research of working conditions and factors of their influence on rescuers from the standpoint of his readiness to perform professional tasks in the conditions of considerable psycho-physical activity.*

The methods of analysis, synthesis, comparison, abstraction, modeling are used in the article.

Results. *In modern conditions, the professional activity of specialists of the operative-rescue service of civil defense can be qualified as "activity in extreme conditions". The main feature of the professional activities of firefighters and rescuers in an emergency situation is a combination of high levels of mental and physical stress. In according to the nature of the impact of professional conditions on firefighters and rescuers, it is advisable to identify external factors that differ in origin and should be reflected in the content of professional training in the study of disciplines of professional orientation. Internal factors of influence of conditions of professional activity on firefighters and rescuers are considered as separate groups of physical and psychological which should be reflected in the maintenance of professional training at studying of disciplines of a cycle of psychological and pedagogical direction and physical training. The theoretical model of modern*

conditions of professional activity of specialists of operative-rescue service of civil defense in accordance with the factors that define the conditions of performance of tasks in the field of professional activity in an emergency presented in the article is substantiated. The factors that characterize the conditions of performance of tasks in the field of professional activity in the state of emergency are analyzed and determined.

Conclusion. The proposed theoretical model of modern conditions of professional activity of specialists of the rescue service of civil defense in accordance with the factors characterizing the conditions of performance of tasks in the field of professional activity in an emergency can serve as a basis for scientific and pedagogical research to improve the content and forms of training future rescuers to specialized higher education.

Key words: *firefighter, conditions of professional activity, extreme conditions, dangerous factor, psycho-physical activity.*

*Одержано редакцією: 01.09.2020 р.
Прийнято до публікації: 14.09.2020 р.*